

Cassovia 2003

A város olyan, mint egy emberi lény. Saját arca, múltja és jövője van. És csak a belső lehetőségeinek határáig alakítható. Egy város esetében a belső lehetőségek: a városlakók. Hosszú évtizedeken át egyszálává vékonyították a múlthoz való viszonyt: a politikai rendszer mindent meg akart változtatni és meg akart újítani abban a meggyőződésben, hogy így a dolgok csak jó irányba változnak, a múltat pedig az elmaradottság és társadalmi igazságtalanság szinonimájaként értelmezte. Napjainkban a városok emlékezete új életre kel. És arra emlé-

kezik, ami lakói emlékeiben megmaradt. S ami tovább él életstílusukban, szokásaikban, értékrendjükben. Mindez együtt hozza a felszínre az épületek észrevétlen feledésbe merült hangulatát és történetét. Innen van, hogy a város sokkal inkább emberi képződmény, mintsem statisztikai, építészeti vagy urbanisztikai jelenség. Életet az ad neki, hogy lakói nemcsak lakják, hanem alakítják, a város az őt formáló városlakók életével együtt lüktet.

*

A múzeum tér végén áll, kicsit félrehúzóva. Mint aki menedéket kínál, helyet a csendes emlékezésnek.

Robert Pollák, a Kelet-szlovákiai Múzeum igazgatója:

– A XIX. század második felére Kassa olyan várossá nőtt, ahol békésen élt egymás mellett több nemzetiség. 1872. október 27-én érkezett el az a nap, amikor olyan személyiségek, mint Henszlmann Imre, Myskovszky Viktor és a Klimkovič fivérek megalapították a Múzeumi Egyesületet. Henszlmann Imréről a történészek azt mondják, hogy a kassai dóm árnyékában született, ami előrevetítette a pályáját: ő lett a magyar műemlékvédelem megalapítója. Myskovszky Viktor művészettörténész, gimnáziumi tanár volt, a négy Klimkovič testvér pedig egy festő családjában született, mely több generáción át meghatározta Kassa művészeti életét. Ezek a kassai polgárok indították el azt a kezdeményezést, melynek részeként a városi kávéházakban, borbélyoknál és más nyilvános helyeken kifüggesztett hirdetésekben tárgyi emlékek gyűjtésére hívták fel a kassaiakat. Ezek voltak az első lépések, és négy évvel az egyesület megalapítása után, 1876-ban a Fő utcán, az akkori Arany Csillag-házban megnyílt a Felső-magyarországi Múzeum első kiállítása. A

siker olyan nagy volt, hogy a kiállításról hazatérő lelkes kassaiak még aznap sorra ajánlották fel azokat a tárgyaikat, amelyekről úgy gondolták, hogy gazdagíthatják velük a gyűjteményt. Olyan polgári felbuzdulás volt ez, amely párját ritkítja. Száz éve, 1903-ban a múzeum saját épületbe költözhetett. 1907-ben, amikor Kassán helyezték el Rákóczi Ferenc és társai hamvait, a múzeum Rákóczi nevet vette fel. A név aztán 1918-ban Állami Kelet-szlovákiai Múzeumra változott, ezt viselte egészen 1938-ig. Ebben az időszakban a múzeum grafikai kiállításai révén a kortárs európai művészet egyik fontos helyévé vált. 1938-ban újabb névváltozás jelezte a történelem forgandóságát. Visszatértek a Rákóczi névhez, ekkor épült fel a Rodostóban álló ház mása is, közvetlenül a Hóhér-bástya szomszédságában, és ugyancsak ekkoriban nyílt meg a kassai város-történeti kiállítás a Miklós-börtönben. Aztán jött 1945, az újabb történelmi váltás. Újra változtak a fenntartók, és változott a név is.

Ma a kassai Kelet-szlovákiai Múzeum számít Szlovákia egyik legrégebbi és legnagyobb múzeumának. Több mint 440 ezer gyűjteményi tárgyunk van: ezek egy része régészeti és geológiai lelet, de szép számmal vannak köztük például népművészeti emlékek is. Ebből a gazdag gyűjteményből merít kilenc állandó kiállításunk.

És ma ismét megpróbáljuk a kassai lakosokat becsalogatni a múzeumba, ha nem is a borbélynál kifüggesztett felhívásokkal, de remélhetőleg hasonlóan hatékony módszerekkel. Már három éve lehetőséget adunk Kassa ismert személyiségeinek, hogy nézzenek körül a gyűjteményünkben, válasszanak ki egy tárgyat, és mutassák be nálunk. A színház igazgatója például egy kétszáz éves színházi plakátot választott: bemutatására meghívjuk a sajtó képviselőit, akik interjút készíthetnek vele, melyben a színház történetéről is mesélhet érdekességeket, népszerűsítve ezzel mind a múzeumot, mind a színházat. Egyben erősíti a kassai lokálpatriotizmust, és műveli a polgárokat. Így próbálunk életet lehelni a tárgyakba.

Múzeumunk tavalyi legsikeresebb kiállítása a *Márai Sándor Kassája* címet viselte. Korabeli fényképekből, az író néhány személyes tárgyából állítottuk össze, összekötőszövegül pedig az *Egy polgár vallomásaiból* vett idézetek szolgáltak. A kiállítást januárban Budapestre is elvittük, ahol a Szlovák Kulturális Intézetben volt látható.

Hadd beszéljek még egy kezdeményezésünkről, melyet a XIX. századi kassai fotográfus, Roth úr munkássága ihletett. Az ő négyezer képből álló gyűjteménye ma a múzeum tulajdonában van, és nagyszerű kordokumentum. Fényképeim megelevenednek a 130 évvel ezelőtti kassaiak, arcmaisaikon keresztül pedig képet kapunk a korabeli életről. Mi is szeretnénk hasonló üzenetet hagyni a 130 évvel utánunk jövőknek. Ezért próbáljuk rávenni a kassai polgárokat, hogy jöjjenek be hozzánk, hadd fotózzuk le őket itt vagy az utcán. A képekből albumot készítünk, hogy utódaink emlékezzenek ránk, ahogyan mi is emlékezünk elődeinkre.

E folytonosság ápolására alapítottak három éve Kassán muzeológusok, régészek, könyvtárosok, művészet iránt érdeklődők egy egyesületet, amelynek célja segíteni és bemutatni Kassa, illetve egész Kelet-Szlovákia kultúráját. Működése remélhetőleg sikeres lesz. Úgy, mint a 130 éve alakult egyesületé volt.

Kelet-szlovákiai Múzeum

A Márai-ház

A kassai házakról eltorzult arcú szatírok néznek le ránk. A széles utcákon, ahogyan hajdanán, ma megint nem járnak autók, sőt időnként lovaskocsit is láthatunk egy-egy kapualjban. Az utcákat ismét a gyalogosok, biciklizők, régi villamosok, görkorsolyázók és sétáló szobrok vették birtokba. Itt sétál Löffler Béla is, háta mögött a Szent Erzsébet-dóm, előtte pedig a galéria, mely az ő nevét viseli.

Gazdag József, a Löffler Múzeum és Galéria igazgatója:

– A múlt századi Kassa legjelentősebb szobrászművésze, Löffler Béla, 1906-ban született. Bejárta Görögországot, Olaszországot, Franciaországot, később tanult Budapesten és Prágában. De visszajött Kassára, és itt folytatta munkáját. Első kiállítása 1937-ben volt a kassai múzeumban. A kassai dóm falán lévő Rákóczi-dombormű az ő munkája. De egész Kelet-Szlovákiában megtalálhatjuk köztéri szobraikat, domborműveit.

Mivel nem volt utóda, örökösétül a várost jelölte meg, de azzal az óhajjal, hogy a hagyatékából létesüljön egy Löffler-múzeum, amelynek küldetése lesz a fiatal képzőművészek támogatása is. Ez végül 1990-ben valóra is vált. Löffler több millió korona értékű gyűjteményt hagyott a városra, ez szolgált a múzeum – vagy inkább galéria – alapjául. A gyűjteményben természetesen megtalálhatók az ő alkotásai, továbbá a térségben alkotó művészek festményei, önarcképei. Löffler Béla többnyelvű könyvtára is része lett a galériának.

Európai gondolkodású ember volt. Állandó kapcsolatot tartott fenn mind az itteni művészekkel, mind a magyarokkal, csehekkel, lengyelekkel, románokkal. Tisztelte az európai értékrendet, és ehhez igazodva élt. Ezt a szellemi hagyatékot szeretné a galéria felvállalni és továbbvinni. Olyan kiállításokat akarunk szervezni, amelyek lehetőséget adnak a környező or-

szágok művészeinek is a bemutatkozásra. Voltak már nálunk ukrán képzőművészek, kapcsolatban vagyunk lengyelekkel, csehekkel és magyarokkal, de svájciakkal is.

Löffler nagyon aktívan támogatta a fiatal képzőművészeket, akik ebben a régióban alkottak. Nagyon sokan tanultak és dolgoztak nála hónapokig, évekig. Például Filep István, Ferenc György és sokan mások. De nem csak tanítványait támogatta. Sokakat bízott, hogy fessenek önarcképeket, melyeket aztán ő megvett tőlük. Van olyan festő, aki három-négy önarcképet is festett Löfflernek néhány száz koronáért. Ezekből a festményekből állt össze az önálló portrégyűjtemény. Megtalálhatók nálunk például Csordás Lajos, Henz Lajos, Oravec, Nemcsik munkái, vagy a legjelentősebb kassai képzőművész, Jakobi Gyula alkotásai is. Ő készítette egyébként Löffler szobrát is, amely ma a galéria utcájában látható.

Múzeumunk első emeleti termeiben látható a Löffler Béla fából, bronzból, márványból, kőből és különböző más anyagokból készült alkotásait bemutató, állandó tárlat. Itt kapott helyet az említett önarcképgyűjtemény is. A földszinten pedig a kortárs képzőművészek alkotásai láthatók.

De tartottunk már képzőművészeti és irodalmi beszélgetéseket, kamarakonzerteket, könyvbemutatókat is. Például itt volt Dušan Šimko kassai származású, Svájcban élő író *Esterházy lakója* című könyvének a bemutatója, mely tavaly jelent meg magyarul a Kalligram Kiadó gondozásában.

Kötődünk a régióhoz, és egyben európaiak is szeretnénk lenni. És ezt színvonalas művek bemutatásával szeretnénk elérni. Ebben az irányban haladunk tovább, biztos léptekkel.

Szobor a sétálóutcán: Löffler Béla

Márai

Ha Kassa, akkor Márai.

Ami a magyaroknak természetes, az csak lassacskán épül be a szlovák polgárok Kassa-képébe. Csak az utóbbi időben vehetik ugyanis kézbe a szlovák olvasók Márai munkáinak fordításait, a *Füveskönyvet* (Kniha Byliniek), a *Kassai polgárokat* (Košickí mešťania) és hamarosan talán az *Egy polgár vallomását* (Sposed mešťana) is. A városban azonban szellemisége tovább él, és nem válogat a polgárok között.

Szaszák György, a Csemadok vezetője:

– Kassa ma is kötődik világhírű szülöttjéhez. A kassai magyar iskola és gimnázium felvette Márai Sándor nevét. Van egy színházunk, melynek nemrég újjáépítették a stúdiószínházát. Ez is Márai Sándor nevét viseli, és a kassai szellemi élet fiatal képviselői, színészek, újságírók létrehozták a felvidéki magyar fiatal előadóművészek országos fórumát: *Márai Sándor hazája* címmel rendezik meg Kassán.

Az óváros még őrzi Márai Sándor lelkületét, illetve azt az időszakot, amely rá is jelentős hatást gyakorolt. A szülőháza sajnos már nem áll, egy modern áruház van a helyén. De áll még a premontrei gimnázium, ahova iskolába járt. És a Mészáros utcában, Kassa egyik régi utcájában, látható az a ház is, ahol Márai az ifjúkorát töltötte. 1998-ban itt nyitottunk meg egy emlékszobát, melyben Márai Sándor néhány eredeti kézírata, illetve a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum jóvoltából dolgozószobájának néhány tárgya is megtekinthető. Szlovákiai magyar írók, Grendel Lajos és Szigeti László kezdeményezésére Pozsonyban már korábban megalakult a Márai Sándor Alapítvány, amely szeretne volna megvenni ezt az épületet, ám ez nem sikerült. Később azonban, amikor Rudolf Schuster, a mostani köztársasági elnök volt Kassa főpolgármestere, végül sikerült létrehoznunk a Márai-emlékszobát.

A háiban működik a Nemzetiségek Klubja is. Magyarok, ukránok, ruténok, románok találkoznak itt, egyeztetett rend szerint. Ezt a kis földszinti lakást, sőt a ház homlokzatát is sikerült fölújítani. A patinás városi lakóház felett azonban nem múlt el nyomtalanul az az idő, amikor nem volt divat öntudatosan visszatekinteni a múltra, és csak titkon lehetett abban bízni, hogy Kassa mégsem válik elhanyagolt, eldugott, elfeledett identitású helyé, nagy múltú, de jövő nélküli várossá.

*

Kassa a tolerancia és a megértés városa – hirdeti a plakát lépten-nyomon. És amit sokat ismételtünk, az belénk ivódik.

Peter Markovič, a Kelet-szlovákiai Galéria igazgatója:

– A kassai Kelet-szlovákiai Galéria az egyik legrégebbi Szlovákiában. Ez az első regionális galéria, és ez bizonyos értelemben meg is határozza tevékenységének lényegét. Regionális galériaként alakult, azzal a céllal, hogy a gyűjteménye Szlovákiában létrehozott műveket tartalmazzon. Gyűjtőkörünk időben a XIX. és a XX. századra terjed ki. Van néhány tematikus irány is, amely meghatározza a gyűjteményünket: azt hiszem, hogy a miénk az egyik legjobb XIX. századi tájképgyűjtemény Szlovákiában. És nagyon jó színvonalú a XX. századi modern festészeti gyűjteményünk is, elsősorban az úgynevezett „kassai modernek” köréből, akik a húszas években indultak, és fordulatot hoztak a modern szlovák képzőművészetben.

Persze Kassa több nemzetiség városa, és ez is tükröződik a gyűjteményben, hiszen megtalálhatók nálunk német, de főleg magyar nemzetiségű művészek képei is – természetesen a szlovák művészek mellett. Mindenképpen meg kell említeni Jakobi Gyula, Csordás Lajos és persze Mednyánszky László nevét is. De nem látok okot arra, hogy nemzetiség szerint osztályozzuk őket. Valamennyien a régióhoz tartoznak, s ez mindükön megmutatkozik.

A Kelet-szlovákiai Galéria kapcsolata a szomszéd országokkal is mindig élénk volt. Kassához földrajzilag közel esik Magyarország, közel van Ukrajna, és Lengyelország is. Ebben a tényben további lehetőségek rejlenek, és ezeket is szeretnénk kihasználni.

Jelenleg bizonyos értelemben átmeneti, ideiglenes helyzetben vagyunk, mert erőinket a galéria 50. évfordulójára szervezett kiállítására összpontosítjuk. Ezen szeretnénk bemutatni gyűjteményünk egy részét, s a kiállítás hangulatával, a művek válogatásával azt is jelezni, hogy merre kívánunk haladni, mit tervezünk a jövőben.

Elsősorban a jó minőségű szlovákiai képzőművészetnek akarunk kiállítási lehetőséget adni, de szeretnénk gyakrabban bemutatni a nemzetközi művészet érdekességét is. Helyzetünkben természetesen adódik a feladat: átjárhatóvá tenni a közeli határokat, ápolni kapcsolatainkat a könnyen elérhető külfölddel. Bizonyos szempontból ez nem más, mint tovább csinálni azt, ami egyszer, hajdanán már működött. Megmutatni többféle arculatot, többféle régiót. És persze a kortárs szlovákiai művészek közül és tágabb környezetünkben is mindig a legjobbat, a minőséget akarjuk idehozni.

Kelet-szlovákiai Állami Színház

Opera, balett, dráma. Színházi fesztiválok. Provokatív színházi plakátok. És főleg országos színházi sikerek, melyek korábban elképzelhetetlenek voltak Kassán. A kassai színház több „Színpad 2002” díjat is kapott, mely a színészek, rendezők és díszlettervezők legrangosabb szlovákiai elismerése. A tér közepén, a dómtól nem messze áll az Állami Színház monumentális, gyönyörű történelmi épülete.

**Peter Himič,
a Kelet-szlovákiai Állami Színház igazgatója:**

– Az utóbbi néhány évben sok minden történt a színház életében. Új vezetőség állt fel, új elképzelésekkel a színház működéséről. Konceptciónk alapja a nyitottság: nyitottak vagyunk az új dolgokra, a másfajta rendezői és dramaturgiai gondolkodásra. Bekövetkezett a generáció- és szemléletváltás. Ennek a színháznak gyakorlatilag teljesen megújult a vezetősége. Új a balettkar vezetése, új vezetése van az operának, és új vezetése van a drámai részlegnek is. A vezetőségben fiatalok vannak, korombeliek, és azt hiszem, hogy ez jól is van így.

Ez a város nagyon egyedi. Mert a színházi tradíció elsősorban az operetthez, és a könnyebben emészthető drámai színházhoz kapcsolja. A múltban magyar, német, sőt régebben olasz vándorszínházak jártak itt, de leginkább magyarok, és főleg magyar vagy francia, esetleg osztrák operettek mutatnak be. Tehát itt a színház mindig valami operett vagy musical-szerű dolog volt. Ma inkább olyan darabokat mutatunk be, amelyek a világban már jól ismertek, klasszikusnak számítanak. Tehát nem újdonságok, de a kassai nézőt még mindig sokkolni tudják.

Stúdióinkban már felkeltettük a figyelmet nézőink között az úgynevezett bátrabb szövegek iránt, s most nekik tervezünk előadást ebben a nagy, gyönyörű színházi épületben is. Épp egy kortárs magyar drámaíró szövege lenne, mégpedig Egressy Zoltán *Portugáliája*. Rendezni Dušan Bajín, szerb rendező fogja, aki ma már a kassai színház munka-

társa. Czajlik József is jön hozzánk rendezni, ő a pesti Bárka Színház rendezője.

Nagyon fontosnak tartom a színház nemzetközi kapcsolatait. Mi a figyelmünket az észak–déli tengelyre irányítjuk. Ebben a régióban ez sokkal logikusabbnak tűnik, mint a nyugat–kelet tengely.

Manapság egyáltalán nem sok az a 90 kilométer, amely Miskolctól, a 200 kilométer, amely Rzeszówtól, vagy a 250 kilométer, amely Krakkótól elválaszt. Akár ma is beülhetnék a Sary Teatrba, a nagyszerű, világhírű krakkói színházba, míg a pozsonyi Nemzeti Színházba 400 kilométert kell utaznom. Tehát ebbe az irányba indultunk el, és elsősorban a rzeszóvi színházzal és a Miskolci Nemzeti Színházzal működünk együtt. Ez az együttműködés nagyon termékeny, több csereelőadást eredményezett, épp a jövő héten utazom Miskolcra, hogy megerősítsem a következőt. Egyelőre évente egy vendéglőadásról van szó, de szeretnénk elérni azt, ami természetes lenne: háromhavonta elmenni Miskolcra, fölállítani a díszletet, és öt napig operát vagy balettet játszani. Szervezési szempontból ez nem nagy feladat, mert 90 kilométerre a színészeket akár naponta is lehet utaztatni. Nagyszerű volna, ha megvalósulna, és mért ne valósulhatna meg?

Most is épp egy színházi fesztivál van Kassán, a nemzetiségi színházak fesztiválja. Szeretnék egy olyan fesztivált szervezni, amelyen Ukrajna, Erdély, Miskolc és Kassa társulatai vennének részt. Ez a mi tágabb régióink.

Nagyon örülök, ha Miskolcra jönnek hozzánk nézők. És ez egyre gyakrabban történik meg. Átjárnak, és ez jó hír.

*

Alkonyatkor, mikor leszáll a városra a félhomály, kigyúlnak az utcai lámpák, fényszórók világítják meg a Szent Erzsébet-dómot, és megszólal a harangjáték a szivárvány színeiben pompázó szökőkútnál. Már-már giccs, de ne legyünk finnyások, hiszen itt gyülekeznek a városlakók, akik büszkék új látványosságaikra, és a vendégek hangulata is jobb lesz, elérzékenyülnek, talán még meg is hatódnak az édeskés dallamoktól.

A fény könnyedén, lassan borítja el a várost. De semmit sem bíztak a véletlenre: a régi kandeláberekben energiatakarékos izzók égnek.

A várost elhagyva újra magunk mögött hagyjuk a kissé távoli külvárosokat és a panelrengeteget, melyek egész Kelet-Európában olyan ijesztően hasonlóak.

Ha azonban közelebről is megnézzük őket, másik arcukat is megismerhetjük, és értelmet kapnak a részletek. A szürke helyeket a gyerekkor és a felnőtté válás, a találkozások, csalódások emlékei töltik ki, és az embertelen, hirtelenjében felhúzott építmények és vaskerítések is megszélidülnek. Már nem tűnnek olyan szörnyűnek. Kulcsunkkal belekarcoltuk monogramunkat. ■

